í guðfræðinni og kath. kirkjunnar alt öðruvísi, svo heiminum þar ekkert frelsi, verður að eignast; lífið nú getur líkamin skilinn, að Guðsríkið eigi að breyta inni heimslífið, kirkjan eins og at vera inni stjórnarlífið, svo hún fái ekki neitt [illegible] útávið þínir sig. Þó kemur fram hjá heiðinglegu skoðun í stjórnarlífi Grikkja og Rómverja; Hjer er trúin einungis skoð- -ið eins og nokkuð þínir stjórnarlífið, sem hefur ekkert gildi þínir sig í aðgreiningu frá veraldarlífinu, trúin heyrir heimi inni heimslífið, eins og Guð í heiminum hjá algyðistrúnni, og á þessari skoðun, er [illegible] það, að Guðsríkið sje hinn [illegible] gjörnheimi, sem er óháð þínir sig. Þessi heiðinglega skoðun hefur komið fram hjá (á síðari tímanum) Rothe die Anfänge der Christlichen Kirche. Hans skoðun er sú, að kirkjan þurfi ekki lengur að vera nokkuð óháð þínir sig, heldur eigi trúin að breyta inni heimslífið, hún eigi að verða kjarni alls lífsins, þurfi ekki lengur að vera eins og nokkuð sjer. Þessi skoðun er gagnstæð hinni Mystisku stefnu, sem báðar eru öfugar; Kristindómurinn hefur hvorttveggja í sameiningu. Guðsríkið er bæði innrænt og útrænt verkandi; Siðalífið og frelsislífið er ekki einungis í því innra, heldur og á það sjer innra djúp, þar sem ríki Guðs lífir í djúpi sínu. Það er því hin kristilega skoðun, að hinni sönnu einingu trúar og vilja er þó aðgreining samhana.

Lærdómur kristilegrar trúar um lögmálið og evangelíum, er sprottinn af því, að Guðs vilji í sambandi sínu við hið mannlega frelsi, birtist ekki að eins sem bjóðandi vilji, heldur og eins og skapandi, endurfæðandi og friðþægjandi vilji. Þessi aðgreining kallast ekki hvöt hinum sjerstaklega lögmálsins, því hreinir hann í hið rjetta hvað og sama samband við mannlegan anda. Fagnaðarboðskapurinn fullkomnar lögmálið, með því að líta því á aðra ekki gjöra það að lögmáli anda, sem sprottinn af hinni helgu, rjettlætandi trú. En með því Guðs bjóðandi vilji í kristilegri trú þannig hefur vaxið í Guðs skapandi og rjettlætandi vilja, birtist hann einnig sem hinn helgandi vilji, sem gjörir menn til helgra til allra góðra starfa! —— +

Mismunurinn milli hins sjerstaklega og tvenn[illegible], er með öðrum orðum, mismunurinn milli „lögmálsins“ og evangelíumlærdómsins“; aðgreiningin birtist sú, að Guðs vilji í heimslífinu lýsir Guðs vilja sem skapandi — hann er þar aleinn verk- -andi; en í ríki frelsisins, lýsir Guðs vilji sjer sem bjóðandi í hinsta [illegible], en ekki sem skapandi, og þetta er mismunurinn á náttúruopinberuninni og frelsisopinberuninni. En þetta er nú einungis hið fyrsta tillit, sem hvorki Kristindómurinn er Guðsvilji einnig skapandi í ríki frelsisins, hann veitir kraftinn til hins góða, til fram[illegible]dóma, og kemur fram -um með rjettu (sem náttúrudal). Þeir eru [illegible], sínir sig ekki einungis vilja breyting, heldur og eðlis breyting náttúrunnar, sem er spilt af syndinni og þarf því endursköpunar við, og þar lýsir sjer Guðs skapandi vilji eða mildi. Í gyðingatrúnni kemur Guðs -vilji einungis fram sem bjóðandi, að vísu bregður þessari hugsun hvarvetna fyrir hjá hinum merkustu mönnum þeirrar þjóð- -ar, t. a. m. Davíð, sálm. 51, 12. v.; — Fyrst í ríki náðarinnar birtist vilji Guðs, sem endurskapar fyrir Krist; hjer af sprottinn nú lærdómurinn um lögmálið og fagnaðarboðskapinn, innan enda lögmálsins og uppfylling í Kristi. Þetta er útlistað af Páli í Ro. og Gal. brjefunum. Rjettlætingin er það, að maðurinn fyllt að eilífu frelsi anda síns (s. var endurleistur) Þetta gat ugi gjört lögmálið ekki veitt, því til þess að gjöra gjört vilja Guðs, eins og lögmálið heimtar, þarf manneskj- -an fyrst að gjöra þannig — að haka hinngið — [illegible] kraftinn, og það veitist fyrst í Kristi, undir lögmálinu vantar það hið [illegible] kraftur, innri [illegible] fyrir. Evangelíum uppfyllir því þessvegna lögmálið (s. hinn nánara skilning lög- -málsins) Kristindómurinn neitar ekki innihaldi lögmálsins. Matth. 5. Ro. 7; En kristin trú afneitar hinn nánara skilning gyð- -inga á lögmálinu. Þeir skildu það ekki andlega, heldur var það bókstafur í höndum þeirra. Það eigja í Kristindómin- -um er það, að hann sýnir og kennir, að lögmálið sje innvortis lögmál andans, og afneitir það ásama samband milli Guðs og manna — milli lögmálsins og mannanna —, sínir eru fremur að lögmálið er sprottið af náð Guðs, sem verkar í mer -ninum, sje lögmál andans ekki bókstafur. Þannig birtist þó vilji Guðs í fagnaðarboðskapnum, sem skapandi vilji, sem gjörir krapthinn og starfsemi hinn bjóðandi vilja í æðri merkt, hann veitir [illegible] krapta til framkvæmda, og verður þannig hinn helgandi vilji — — —;

Þarf siðabótin útlistar hinn sama mismun, á lögmálinu og fagnaðar-boðskapnum, og tók það fram, hinn verulega greinarmun á rjettlætingu og helgun, trú og góðverkunum, gagnstætt Kath. kirkjunni, leiddi hún í ljós það sama samband trúar og siðakenningar. — Gagnstætt Kath. kirkjunnar, heldur hin evangeliska

*) þessir allir [illegible] framvegis í bók minni, sem varna- [illegible] inn rakið, eiga að prenta ekki með heimgjöf skerna [illegible] hitt, d.

kirkja hina veraldlegu lífi, ekki beinlínis bundin af kirkjunni eða henni valdi; en já hún rjett þess að þvinga sjer, eins og grein af frelsis-lífinu. — Þó er skoðun Luth. kirkjunnar frjálsari í þessu efni, helduren Reformertir, sem taka þinna Kalvín sjer til fyrirmyndar. —

Það er komið að lærdómunum um mismuninn á lögmálinu og evangelíumum, er kemur greinilegt. Trúarfræðinnar: Kaþólska kirkjan aðgreinir ekki eins þessar hugmyndir. Fagnaðarboðskapurinn er þeim Kath. nokkurskonar nýtt lögmál; það kemur fram í einstöku trúargreinum. Á sama hátt blanda þeir saman helgun og rjettlætingu, sem Prótest. [illegible] aðgreinir. Rjettlætingin er það trúarfrelsisleg atriði, að maðurinn fyrir Guðs náð verður hans hann er tekinn í hans [illegible] helgunin er persónuatriði, það sjerstaklega atriði, hinum hann sem verða smátt og smátt sínir aðeins vilja, er hinir til nýja lífsins. Trúarjátning var: segir: Sola fides justificat, með því er verkin ekki afneitað, sem kirkjan vill að verkin sjeu sett í rjettum stað. Kaþólskir segja: sjer rjettlætanust af trú og góðverkunum. Eftir þessu verða verkin lítra rjettlætandi. Sama verku mannsins gjörir ekki, eftir kenningum Kaþólska hafi þeir, því það er hinn hvað af honum að verk hans eftir sjer Guðs náðar; þessari trú er samhana annarhvortveggja lífið eða saman hafið og ánægjan. Eftir Prótest. kenn. kefur Guð frá í móti af náð tilkomið manninum elsku sína fyrir trúna, og af þessu sprettur mögulegleikinn til helgra Guðs gjörir, helgun -in sprettur af rjettlætingunni, verkin af trúnni. Þetta hefur Lúther einkum útlistað. Hann kenndi ekki að verkin væ- -ri óþörf, heldur sýndi hann að þau væru nauðsynleg og ávextir trúarinnar. Það liggur því þessu eigind eðli siðabótarinnar aðgreiningu trúarlífsins og viljalífsins og aðgreina trúar- og siðafræði. En vegna þess Kaþólskir slengja sam- -an því trúarfræðislega og siðafræðislega, þá verður alt lífið beinlínis háð kirkjunni. Kaþólskan verður valdboð þeirra yfirstjórn þannig var á miðöldunum kanóniskir rjettur páfans tekinn eins og Guðslög, eftir hinni miklu [illegible] og þessi kirkju- -lög hjeldu öllu lífinu nauðugu bundnu. Þetta hefur í hinsta áliti nokkurskonar framtíðarsögu, að alt lífið var eins og innsigli trúarinnar, en aftur á móti vantar hina sjerstaklegu hlið, því viljalífið vantar hjer alt hundið, hið veraldlega líf þess- -egans rjett, og hvað verra er, að þetta hundaði [illegible] kirkjuvald hins mannlegar náttúru, — Kirkjuvaldið á dæmi nýja kenning handskinnar hefur eðlið til að efla ósjálfstæði og siðaspillingu, einkum á miðöldunum. —— Í Prótest. er þetta gagn- -stætt; hin veraldlega líf er þar leyft að dafna eftir sínum eigin lögum, — þetta lýsa miðurkenndi Lúther, sem þó hann væri mikill trúarhetja, var hann og svo mikill vinur frelsisins. Í riki sinu til hinar [illegible] þjóðar, hefur hann tekið fram að hið veraldlega eigi að hafa frelsi sjer, stjórnin á að vera frjáls hinar í líkama Krists. Reformertir viðurkenni ekki eins rjett allra atriða lífsins, og kemur því ekki sjer meginn af skoðun hinna Kalvíns. Hann er á [illegible] í skoðun sinni, en Lúther í sinni. Í Genfe innleiddi hann Guðsstjórnarlega tilskipun, t. a. m. villutrúarmönnum var hegnt með dauða, eftir hans skoðun, að sá sem ekki sótti kirkju, mátti gjöra í því hið. Undan 1 Pet. 3, 3 skýldi Kalvín þessi bókstaflega, hann bannaði skraut öllum klæði, dansleika og spil, kalvín má því álykta sjerstaklega dictator. Þessvegna var það ekki ástæðulaust að Kaþólskir kölluðu hann „nýja páfann í Genfe“. —

Í sögu siðafræðinnar, má aðgreina 3. tímabil. Á hinu fyrsta var trúar- og siða-fræði óaðgreindar í sameiningu. Eftir siðabótina varu þær aðgreindar, sem sjerstakar vísindagreinir, þó svo að annað hvert var siðafræðin á útvortis hátt leidd af trúarfræðinni, eða trúarfræðin hvarf inni siðafræðina. — En með því siðafræðin hefur jafn- -an rjett trúarfræðinni, sem vísindagrein sjer, hvernig þá að hún sje skoðuð í sinn eigin ljósi, eftir sínum lögum. Siðafræðin skoðast í þýðingarmiklu sambandi við helga Ritning og við Kristileg, hvernig þeir kirkju, sjálfstæðan Guðs; sem trúarfræðin og álíka kandsand í rituninni og kirkjunni ekki útvortis lögmál, heldur sem eðlis, helga mynd -anda hins hins sjerstaklega lífs. Hún heimfærir því ekki ant ritningunni eða lærdóm kirkjunnar bókstaf- -lega upp á sjerstakt lífið, en skoðar það sem nokkurskonar leiðarstjörnu, eða sem hina tæra lind, sem ausandi og endurnæri alt hið sjerstaklega líf. — — —

Einmitt var það fyrst framan af, að trúar- og siðafræðin voru óaðskildar í sameiningu, svo trúarfræðin var álitin ein og aðalvísindagrein. Siðafræðisatriðin voru tekin fram við og við, innanum trúarlærdómana, þannig t. a. m. Pet- -rus Lombardus, á skólastjórnar tímabili hans, hann útlistar í „Sententiis“ siðafræðina, hvorar atriði hjer og hvar á stangli, í lærdóminum um kirkjuna, talar hann mun [illegible] skyldur og önnur siðfræði atriði innar o. fl..